

Schrijven, toen en nu

Benodigheden en voorbereiding

- ☐ Houtskool (optioneel)
- ☐ Bolletje klei (per leerling)
- ☐ Cocktailprikkers of eetstokjes (hout)

Taalinstructie

Denkstappen:

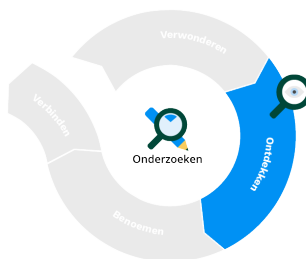
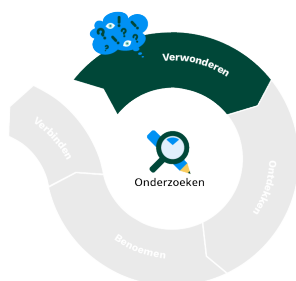
1. Dit komt uit ... (noem de tijd: het langst geleden, heel lang geleden, lang geleden, nu), **want...**
2. Dat kan ik **zien** aan...
3. Dit is **hetzelfde als...**
4. Dit is **anders dan...**
5. In ... (noem de tijd) was dit **anders/hetzelfde**
6. Dit was **eerder/later dan...**

Fase OOL: Verwonderen, ontdekken & benoemen

In deze les ontdekken en ervaren de leerlingen hoe kinderen vroeger leerden lezen en schrijven. Waren er al letters en woorden zoals nu? En welke materialen gebruikten ze? Was er iets hetzelfde als in de tijd van nu? De leerdoelen voor de leerlingen zijn:

- Ik kan herkennen of schrijfgerei uit de tijd van toen of nu komt.
- Ik kan vertellen dat het spijkerschrift anders was dan de letters van nu.
- Ik ontdek dat er vroeger in klei en was geschreven werd.

Inhoud les

Per dia wordt toegelicht wat je als leerkracht kunt vertellen, wat de leerlingen doen en eventueel extra achtergrondinformatie.

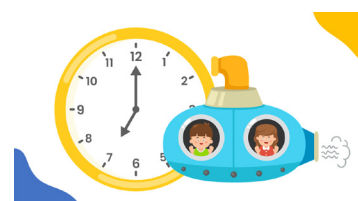
Toelichting

Start (5 min.)

Blik terug op de vorige les. Weten de leerlingen nog wie Sam en Lot zijn? Waar hadden ze onze hulp ook alweer bij nodig? Wat hebben ze ons de vorige les toegestuurd?

Dia

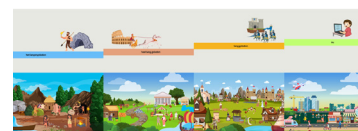
Ga naar de volgende slide met de flits en roep uit: 'Dat moeten de tijdagenten Sam en Lot weer zijn!' Vraag de leerlingen: "Wat zouden de tijdagenten vandaag naar ons toegestuurd hebben?"

Bekijk samen het voorwerp in de capsule. Laat de leerlingen kort in tweetallen overleggen. Ze bedenken waar het voor werd gebruikt en uit welke tijd het kan komen.

Blik terug op de vier tijden 'het langst geleden', 'heel lang geleden', 'lang geleden' en 'nu'. Waar zouden de agenten dit voorwerp gevonden kunnen hebben, en waarom? Neem enkele ideeën kort klassikaal door.

Kijkplaat (10 min.)

Bekijk samen de kijkplaat van de tijd 'het langst geleden'.

Vraag de leerlingen of ze het voorwerp kunnen ontdekken in de kijkplaat.

- Wat is het? (Het is een soort brief van klei, er wordt in geschreven met een scherp voorwerp. Dat voorwerp heet een stilus).
- In welke tijd hebben de tijdagenten het voorwerp gevonden? (In de tijd van het langst geleden - de tijd van de jagers en boeren).

Toelichting

Dia

Vraag ze om even in stilte heel goed te kijken naar de kijkplaat op het bord. Na een minuut of twee gaan ze in tweetallen overleggen welke manieren van schrijven en tekenen ze zien.

Bespreek hun ideeën klassikaal en gebruik de achtergrondinformatie voor extra uitleg bij het bespreken.

Enkele vragen die je kunt stellen:

- Waar wordt er getekend?
- Wat tekenen ze?
- Waarmee tekenen ze? (Met verbrande stokjes en met hun handen. De verf is gemaakt van rode aarde)

Achtergrondinformatie leerkracht

Het langst geleden schreven ze in kleitabletten met behulp van een spits gereedschap (een stilus). Ze drukten deze in de zachte klei. De eerste soort "pen" was gewoon een scherp botje of takje en het 'papier' was klei. De kleitabletten werden na het schrijven in de zon gelegd zodat ze droogden en vervolgens beter bewaard konden worden.

Tekenen deden ze op rotswanden. Ze gebruikten natuurlijke kleuren van de aarde. De kunstenaars uit die tijd reisden heel ver om hun voorraad kleuren aan te vullen. Met (verkoolde) takjes werden lijnen getrokken.

Vraag maar raak (10 min.)

De leerlingen gaan in hun groepje bedenken welke vragen ze nog hebben over schrijven in de tijd van toen en nu. Ze kiezen één vraag uit. De vraag begint met hoe, wat, waar, waarom, hoeveel, waarmee of wanneer. Na vijf minuten bespreek je de vragen. Kies twee of drie vragen uit en schrijf deze groot op bij de tijd op de tijdbalk waar de vraag over gaat. Je kan er ook nog een eenvoudige tekening bijmaken. Stimuleer leerlingen om ook thuis op zoek te gaan naar het antwoord op hun vragen.

Tip:

Geef het goede voorbeeld en schrijf een vraag op.

Voorbeeldvraag:

- Waarmee schreven kinderen toen er nog geen pennen of potloden waren?

Toelichting

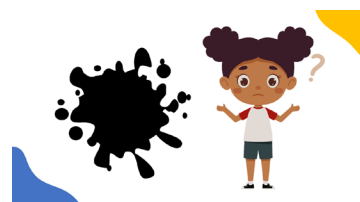
Hoe zat dat in een andere tijd? (15 min.)

Vertel de leerlingen dat ze net ontdekt hebben dat ze in de tijd van 'het langst geleden' schreven met een scherp voorwerp van bot (een stilus) in klei.

Vraag de leerlingen of ze kunnen bedenken waarmee en waarop ze in de tijd van 'heel lang geleden' en de tijd van 'lang geleden' schreven? Waarom denken ze dat? Vertel dat ze het op gaan zoeken. Ze kunnen zoeken op hun eigen kijkplaten, de kijkplaten bij de tijdbalk of de slide op het digibord. Wat vinden ze allemaal?

Bespreek kort alle ontdekkingen. Gebruik de achtergrondinformatie voor extra uitleg over schrijven door de eeuwen heen.

Dia

Achtergrondinformatie leerkracht

Nu schrijven we met pen of potlood op papier of op een tablet of computer.

Lang geleden, in de tijd van de ridders en kastelen (de middeleeuwen), gingen ze naar kloosterscholen en schreven ze met ganzenveren en inkt. De leerling-monniken schreven boeken over met de hand. Als het werk af was, versierden kunstenaars het blad met kleine tekeningen.

Heel lang geleden, in de tijd van de oude Grieken en Romeinen, schreven ze met een stilus op een wasbord. De stilus was een puntvormige schrijfstift waarmee tekst in een waslaagje gegraveerd werd. Aan het uiteinde van de stilus zat een rechthoekig blokje. Dit was een soort gum. De was kon hiermee gladgestreken worden.

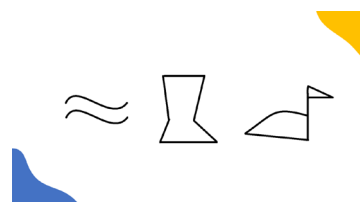
Het langst geleden, in de tijd van de jagers en de boeren, schreven ze met een scherp voorwerp van bot (een stilus) in klei. Tekenendeden ze op rotswanden, met gekleurde aarde op hun handen of met (verkoalde) takjes.

Opdracht - schrijven in een kleitablet (20 min.)

Bekijk samen de paar woorden in spijkerschrift. Kunnen de leerlingen zelf nog meer tekens verzinnen? Ze tekenen de tekens op een vel papier. Laat ze hier even over nadenken terwijl je de bolletjes klei uitdeelt.

Als ze een bolletje gekregen hebben, gaan ze de klei goed kneden. Als iedereen een bolletje heeft mogen ze het bolletje voorzichtig platdrukken met hun hand. Let op dat de klei minimaal één centimeter dik blijft!

Toelichting

Dia

Nu is de klei klaar om erop te schrijven. Deel de stokjes uit. De leerlingen drukken hun stokje voorzichtig in de klei om tekens te maken. Doe dit even voor zodat ze de beweging zien die ze moeten maken en laat ze daarna experimenteren. Niet tevreden? Dan maken ze er opnieuw een balletje van en beginnen ze opnieuw.

Als ze klaar zijn krassen ze de initialen van hun naam in de klei. Leg na afloop alle kleitabletten bij elkaar en bekijk ze. Wat een mooi geheimschrift! Wie kan het lezen? Probeer samen tekens te raden. Mogelijke antwoorden:

1. Golven, rivier, stroom, zee.
2. Kruik of vat.
3. Vogel of eend.

Achtergrondinformatie

Spijkerschrift is een van de oudste schriften, meer dan 5000 jaar geleden uitgevonden in Mesopotamië (het huidige Irak). Het werd vooral gebruikt door priesters, handelaren en schriftgeleerden. Ze maakten inkepingen in zachte kleitabletten met een stokje en lieten deze drogen of bakten ze. Spijkerschrift werd gebruikt voor handel, wetten, verhalen en brieven. Het is bijzonder omdat het een van de eerste manieren was om informatie vast te leggen en door te geven aan anderen.

Afsluiting (5 min.)

Vraag: wat hadden de tijdagenten naar ons opgestuurd? Een kleitablet uit de tijd van 'het langst geleden'! Waar werd het voor gebruikt? Om op te schrijven.

Kijk welke vragen uit de vraag maar raak allemaal al beantwoord zijn in de les. Zoek ook een vraag uit die te maken heeft met schrijven die nog niet beantwoord is. Ga samen op zoek naar het antwoord. De leerlingen kunnen hierbij hun eigen kijkplaten gebruiken, of de kijkplaten bij de tijdbalk. Berg de kijkplaten hierna weer op.

Achtergrondinformatie

Waarmee schreven kinderen toen er nog geen pennen of potloden waren? Kinderen schreven met een stilus. Een pen waarmee je in klei of in was tekens kunt krassen. Ook houtskool werd gebruikt. Of ze schreven met hun vingers of een takje in het zand. En lang geleden schreven ze met een ganzeveer en inkt.